

Libris .RO

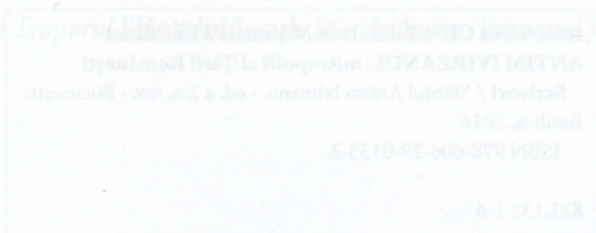
Respect pentru oameni și cărți

Sfântul Antim Ivireanul

Scrisori

Ediție îngrijită de Arhimandrit Mihail STANCIU și
Academician Doctor Gabriel ȘTREMPEL

BASILICA – 2016

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Prefață. Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești (1708-1716). Viața și activitatea sa pastoral-misionară.....	9
Notă asupra ediției	31
Scrisoarea către ieromonahul tipograf Antim, egumenul mănăstirii Snagov – 1700, 3 octombrie	47
Mărturisirea de credință a noului ales episcop al Râmnicului, Antim Ivireanul – 1705, 17 martie	51
Scrisoarea episcopului de Râmnic, Antim, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara – 1707, 22 octombrie	53
Scrisoare de îngăduire patriarhală pentru strămutarea la mitropolia Ungrovlahiei a lui Antim, episcop de Râmnic – 1708, începutul lunii februarie	58
Scrisoarea patriarhului Ciprian al Constantinopolului către patriarhul Hrisant Notara al Ierusalimului, în care-l anunță de numirea lui Antim pe tronul mitropoliei Ungrovlahiei – 1708, 10 februarie.....	63
Două scrisori cu sigiliu ale comisului Gheorghe Kastriotul, semnate și de „smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, Antim” în calitate de martor – 1708, 20 martie.....	66
Prima scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul adresată gocimanilor și juraților din Șchei, ca să se prezinte la el pentru a primi binecuvântări și învățături – 1709, 3 august.....	79
A doua scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul, prin care dă noi sfaturi slujitorilor bisericii din Șcheii Brașovului – 1709, 2 decembrie.....	81
Scrisoarea patriarhului Hrisant al Ierusalimului către domnul Iannaki, paharnic al Țării Românești – 1709, decembrie.....	83
Scrisoarea preotului Ioan Avramios către patriarhul Hrisant Notara, despre ocrotirea ce i-a arătat-o mitropolitul muntean și despre sarcina, de la Domn, de a predica în biserica domnească – 1710, 1 iunie	106
A treia scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul către preoții din Șchei, cerându-le să respecte obligațiile lor – 1710, 20 octombrie.....	110
Scrisoarea lui Antim, mitropolitul Țării Românești, către Atanasie, patriarhul ecumenic, despre lupta sa contra lui Hrisant, patriarhul Ierusalimului, care pretinde a-și însuși de fapt mănăstirile închinat Sfântului Mormânt, înlăturându-se pomenirea la Liturghie a mitropolitului țării – 1710, 26 decembrie	112

Respect pentru oameni și cărți

Prima scrisoare de apărare a lui Antim, mitropolitul Ungrovlahiei, către domnitorul Constantin Brâncoveanu – 1712, 13 ianuarie	122
A doua scrisoare de apărare a lui Antim, mitropolitul Ungrovlahiei, către domnitorul Constantin Brâncoveanu – 1712, 3 februarie.....	129
Scrisoarea lui Antim, mitropolitul muntean, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant, despre reluarea corespondenței – 1712, 20 septembrie	131
Scrisoarea lui Antim, mitropolitul muntean, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant, despre vechiul conflict cu el și tipografia ce se face la Constantinopol – 1712, 15 noiembrie.....	135
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre noua tipografie din Constantinopol a acestuia și călătoria din Georgia, prin Rusia, în Olanda, a tipografului său, Mihail Iștvanovici – 1713, 21 ianuarie.....	139
A patra scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul prin care anunță preoții, gocimani și jurații din Șchei că a hirotonit pe cei trimiși – 1713, 15 februarie	143
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre tipografia acestuia de la Constantinopol și călătoria din Georgia, prin Rusia, în Olanda, a tipografului Mihail Iștvanovici – 1713, 6 aprilie	145
A cincea scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul către preoții, gocimani și jurații din Șchei, despre hirotonia celor trimiși și despre cartea apologetică împotriva papistașilor pe care le-o pregătește – 1713, 17 mai.....	149
A șasea scrisoare a mitropolitului Antim Ivireanul, de iertare a românilor din Șcheii Brașovului – 1713, 18 noiembrie.....	151
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre pierderi ale tipografiei sale și niște clopote – 1714, 24 iulie.....	152
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre oprirea cărții tipărite de Mitrofan Grigoras și despre un dar de metal pentru litere, cu știri despre preotul Avramie – 1714, 9 august.....	155
Gramata patriarhală constantinopolitană pentru Mănăstirea Tuturor Sfinților din București – 1714, 20 Septembrie.....	159
Gramata patriarhală a lui Hrisant Notara al Ierusalimului către Antim al Ungrovlahiei, în care recunoaște și întărește și el Așezământul mănăstirii zidite de Antim – 1715, martie.....	171

Respect pentru Scrisoarea lui Cosma, patriarh de Constantinopol, către patriarhul Hrisant Notara, ca să vorbească Domnului, împotriva mitropolitului Ungrovlahiei, Antim, care oprește averea răposatului mitropolit de Târnovo – 1715, 25 martie.....	183
Scrisoarea lui Antim Ivireanul, mitropolitul muntean, către Hrisant, patriarhul Ierusalimului, despre pâriile la care este supus, dorința de a relua corespondența și prezența la București a lui Avramie – 1716, 24 martie	188
Actul de caterisire a mitropolitului Antim al Ungrovlahiei – 1716, august	192
Scrisoarea lui Dimitrie Iuliano, capuchehaie a Țării Românești, către patriarhul Ierusalimului, Hrisant, pentru tulburările de război și politice în Țara Românească și despre oprirea și caterisirea mitropolitului Ungrovlahiei, Antim, cu porunca domnului Nicolae Mavrocordat – 1716, 12 septembrie	200
Scrisoarea lui Spandoni, mare retor al Bisericii celei mari, către patriarhul Hrisant Nottara, despre uneltirile împotriva lui Nicolae-vodă Mavrocordat, fuga acestuia la Giurgiu, pedeapsa vinovaților, caterisirea mitropolitului Antim, precum și despre o datorie ce are să culeagă el – 1716, 20 septembrie	206
Nota din <i>Condica Sfântă</i> , referitoare la caterisirea lui Antim și la instalarea noului mitropolit al Ungrovlahiei, Mitrofan – 1716, septembrie	211
Scrisoarea lui Mitrofan către patriarhul Hrisant Notara, despre alegerea lui pe tronul mitropoliei Ungrovlahiei și nevoia lui de sprijin – 1716, 29 septembrie	213
Scrisoare pecetluită, patriarhicească și sinodicească, pentru sfânta mănăstire din București, a Tuturor Sfinților, clădită de mitropolitul Ungrovlahiei, Antim – 1717, 11 octombrie.....	217
Scrisoarea patriarhului ecumenic Athenagoras, către patriarhul României, Iustinian, de confirmare a anulării caterisirii mitropolitului Antim Ivireanul – 1966, 10 martie	228
Scrisoarea de mulțumire a patriarhului României, Iustinian, către patriarhul ecumenic Athenagoras – 1966, 11 martie.....	232
Actul sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, privind canonizarea Sfântului Antim Ivireanul și a altor Sfinți Români – 1992, 21 iunie	234
Anexă. Semnături ale Sfântului Antim Ivireanul	249

Scrisoarea¹ către ieromonahul tipograf Antim, egumenul mănăstirii Snagov – 1700, 3 octombrie

Τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν ἱερολογίοις ἀνδράσι καὶ πνευματικοῖς
αἰδεσιμωτάτῳ τε καὶ κατὰ πάντα μοι ἐν χριστῷ ποθεινοτάτῳ
κυρίῳ κυρίῳ ἀνθίμῳ, τὸν ἐν χριστῷ ἀσπασμόν.

Το τίμιόν της γράμμα αὐθημερόν ἐνεχειρίσθη μοι παρά τοῦ
μακαριωτάτου πατρός ἡμῶν καὶ πατριάρχου πρώην ἀντιοχείας κυρίου
κυρίου ἀθανασίου, παρόντος μου καὶ αὐτοῦ.

ὄδε συμβάν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ τέως μὲν οὐδὲν
ἀπεκρίθην, διὰ τὴν ἐπισυμβάσαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ αὐθεντικοῦ
ἐπιτάγματος περὶ τῆς ἀμφοῖν τῶν γλωσσῶν ἀκολουθίας, ἀραβικοῦ
τε φημί καὶ ἑλληνικοῦ χαρακτήρος. τανῦν δὲ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ
ὑψηλοτάτου κατὰ τον σκοπόν τοῦ μακαριωτάτου, προσεκλήθημεν ὑπὸ
τοῦ πανιερωτάτου ἐπιτάγματος τοῦ ἐκλαμπροτάτου περὶ τῆς αὐτῆς

¹ Originalul nu s-a păstrat, dar există o copie nesemnată într-un codice de manuscrise grecești la Biblioteca Națională din Paris, *Supplément grec 1248*, fila 127. Considerăm autentic acest document, întrucât informațiile prezente în el și în celelalte documente din codicele grecesc sunt confirmate de alte mărturii istorice sigure.

Singurul care doar face mențiunea acestei scrisori, profesorul Athanasios Karathanasis susține că autorul ei ar putea fi patriarhul Dosithei sau Hrisant Notara – *Οἱ Ἕλληνες λόγιοι στη Βλαχία (1670-1714)*, Ed. Kiriakidi, Thessalonice, 2000, pp. 245-246. Noi considerăm că Hrisant Notara este autorul prezentei scrisori, el întreținând, de-a lungul vremii, cu Sfântul Antim, o bogată corespondență, din care nu s-au păstrat decât câteva epistole.

Scrisoarea face parte dintr-un schimb mai amplu de scrisori între autorul ei și ieromonahul Antim Ivireanul de la Snagov, în contextul căutării, recomandării și trimiterii la București (de către Dosithei) a unui tipograf care să știe limbile greacă și arabă, pentru a tipări cărți de cult pentru creștinii sirieni, așa cum a hotărât binecredinciosul Voievod Constantin Brâncoveanu la rugămintea fostului patriarh al Antiohiei, Athanasie al III-lea Dabbas.

ὑποθέσεως, νῦν οὖν καιροῦ λαβόμενοι, καὶ τῷ αὐθεντικῷ προστάγματι καθυπείκοντες. ἰδοὺ πέμπομέν σοι ἄνθρωπον εἰς ἐπιδιόρθωσιν τοῦ βιβλίου ὃν δοκιμάσαντες, μᾶλλον ἡμᾶς τῆς ἐκλογῆς ἅμα καὶ εὐπειθίας καὶ τῆς ἄλλης εὐγνωμοσύνης ἢ σεαυτὸν εὐδαιμονίσης μετὰ τὴν πείραν· κλέος γάρ οὐ μικρὸν καὶ καύχημα τῶν τυπογράφων ἐστὶ ἢ τῶν τυπουμένων ὀρθότης. εἴθε δὲ καὶ τυπουμένου τοῦ ἡμετέρου βιβλίου τοιούτου ἐπιτύχοιμεν ἐπιστάτου, καύχημα γὰρ [υπογραμμισμένο ἢ διαγραμμμένο στο ἔγγραφο] καὶ τοῦτο οὐχ ἥττον ἢ μὴ καὶ μᾶλλον ὅσω καὶ δυσχερέστερον τῆς ἐκείνου ἐπιδιορθώσεως τὸ κατόρθωμα τῆς ὑμετέρας ἔσεται καλοκαγαθίας, καθάπερ γὰρ αἱ τῶν ζωγράφων εἰκόνες, ἄγγελοι διαμένουσιν εἰς τὸ διηνεκὲς τῆς ἐκείνων εὐτεχνίας ἢ ἀτεχνίας, οὕτω καὶ τὰ τυπούμενα βιβλία διαπρύσιοι κήρυκες εἰς τὸ διηνεκὲς ἔσονται τῆς τῶν τυπογράφων περὶ τὰ τοιαῦτα ἐμπειρίας ἢ ἀπειρίας· ἐπιμελείας ἢ ἀνεπιμελείας· ἐπιστήμης ἢ ἀνεπιστημοσύνης.

ἔρρωσο εὐτεχνίας ἀπάσης χρυσαυγέστατον ἄνθος κύριε ἄνθιμε. καλῶς δὲ ποιήσεις ἀντεπιστέλλων καὶ δῆλα τὰ παρόντα ποιῶν οὐ μετρίαν θυμηδίαν ἐμποιῶν τοῖς τὰ ἐκτιμῶσι καὶ ἀγαπῶσι: -

ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψ (1700) : -

ὀκτωβρίου Τρίτη.

Τὸν μακαριώτατον καὶ ἀγιώτατον [πατριάρχην: ἔχει διαγραφεί] δεσπότην ὡς ἐξαιρετον [ἐπίσκο;] πον ἐξαιρέτως καὶ προσκυνῶ. καὶ τὴν ἱεράν αὐτοῦ ἀσπάζομαι δεξιάν, ἐξ αὐτῆς τὸν ἀγιασμόν ἀρύόμενος. ἢ παντέφορος τοῦ θεοῦ πρόνοια συνεργήσαιο καὶ εἰς τέλος ἀγάγοιτο πάντα τὰ ἐν χριστῷ αὐτοῦ συντιθέμενα[;]. γένοιτο γένοιτο :

τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ αἰδεσιμωτάτῳ καὶ κατὰ πάντα μοι ἐν χριστῷ ἐρασμιωτάτῳ ἀγίῳ καθηγουμένῳ κυρίῳ κυρίῳ[;] ἀνθίμῳ τῷ τυπογράφῳ αἰσίῳ.

Preaevlaviosului între bărbații sfințiți învățați și duhovnici, prearespectabilului și întru tot doritul meu întru Hristos kyr Antim, sărutarea cea întru Hristos.

Cinstita voastră scrisoare² mi-a fost înmănată în aceeași zi de către Preafericitul părintele nostru și fost patriarh al Antiohiei kyr Athanasie, fiind de față eu și acesta.

Iar întâmplarea din acea zi, și înainte nu am răspuns nimic din cauza întâmplății îndoieli cu privire la porunca domnească despre slujbele în ambele limbi, vreau să spun cu caractere arabe și grecești. Iar acum, după hotărârea preainălțatului³, potrivit scopului Preafericitului⁴, am fost invitați de preasfințita poruncă a preastrălucitului despre același subiect, deci făcându-ne acum timp și supunându-ne poruncii domnești. Iată îți trimitem un om spre corectarea cărții⁵, pe care încercându-l, mai mult pe noi pentru alegere și ascultare și cealaltă recunoștință ne vei fericii decât pe tine însuși. Pentru că

² Iată, deci, că ieromonahul Antim a trimis mai întâi o scrisoare (despre care nu știm nimic, ea nepăstrându-se în nici o arhivă) la Constantinopol în care solicita un colaborator care să știe bine și limba arabă.

³ Domnitorul Constantin Brâncoveanu.

⁴ În prefața *Liturghierului greco-arab*, din 1701, adresându-se preoților arabi, patriarhul Athanasie vorbește despre inițiativa tipăririi de cărți în limba poporului arab (sirian) susținută financiar de Constantin Vodă Brâncoveanu și realizată practic de ieromonahul Antim și ucenicii săi: „Înălțimea sa de Dumnezeu păzită și cu evlavie față de Dumnezeu, acceptând cu bunăvoință cererea noastră cea după Dumnezeu, i-a poruncit îndemnativului tipograf aflat pe lângă Înălțimea sa, preacuviosului între ieromonahi kyr Antim Ivireanul, acordându-i din belșug acestuia și cele spre cheltuială, ca să sape cu grijă litere arabe și, confecționând o nouă scriere de aramă arabă, să tipărească slujba Sfintei Liturghii în ambele limbi, greacă și arabă. Și cu împreună lucrarea lui Dumnezeu, și cu îndemnul și cheltuiala Înălțimii sale, și cu neobosita noastră grijă și corectură, fiind dusă la capăt și tipărită, după cum se vede, a poruncit Strălucirea sa să se și împartă gratuit tuturor preoților ortodocși din Arabia pentru mântuirea lui sufletească” – Vezi Émile LEGRAND, *Bibliographie hellénique: Description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au XVIIIe siècle*, vol. I, Librairie Garnier Frères, Paris, 1918, p. 8. Deci, tipografia trimisă în 1704, la Alep, de ieromonahul Antim Ivireanul, avea literele de aramă și nu de plumb (cum era uzul de până atunci).

⁵ Este vorba de ieromonahul Ignatie Fitianul, corectorul celor două cărți greco-arabe tipărite de Sfântul Antim în anii 1701 și 1702 la Snagov – *Liturghierul și Ceaslovul*.

corectitudinea celor tipărite este o glorie nu mică și o laudă a tipografilor. Fie ca și la cartea noastră noastră de acest fel să obținem un supraveghetor, pentru că [subliniat sau șters în document] și aceasta nu mai puțin sau dacă nu și mai mult cu cât va fi și mai dificilă reușita nobleței tale, pentru că după cum imaginile pictorilor rămân vestitori în permanență ai bunului meșteșug sau răului meșteșug al aceluia, astfel și cărțile tipărite vor fi în permanență vestitori înflăcărați ai experienței sau lipsei de experiență, a grijii sau a lipsei de grijă, a științei sau a neștiinței tipografilor cu privire la acestea.

Fii sănătos, *floare cu străluciri de aur a toată arta cea bună*⁶, kyr Antime! Și să faci bine să răspunzi⁷ la scrisoare și făcând cunoscute cele de față celor care le apreciază și le iubesc.

În anul mântuirii 1700,

octombrie 3.

Pe Preafericitul și Preasfințitul [Patriarh, a fost șters] stăpân ca [pe cineva] deosebit, mă și înclin lui în mod deosebit. Și sărut dreapta lui cea sfântă, obținând de la aceasta sfințirea. Purtarea de grijă, cea care le supraveghează pe toate, a lui Dumnezeu să lucreze împreună și să ducă la sfârșit toate cele așezate laolaltă întru Hristos. Să se facă, să se facă!

Preacuviosului și prearespectabilului și întru tot iubitului meu sfânt egumen kyr Antim tipograful, cu bine.

⁶ Concisă și cuprinzătoare, această expresie de laudă a darurilor și ostenețelor Sfântului Antim este și o tâlcuire excepțională a numelui său (Ἀνθίμος – înflorit).

⁷ Nici scrisoarea aceasta a doua, de răspuns, a Sfântului Antim nu s-a păstrat în nicio arhivă.

Mărturisirea de credință a noului ales episcop al Râmnicului, Antim Ivireanul¹ – 1705, 17 martie

Antim, cu mila lui Dumnezeu rânduit la Sfânta Episcopie a Râmnicului, cu gura mea făgăduiesc:

Crez întru unul Dumnezeu, Părintele atotțiitoriu, Făcătorii ceriului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele. Și întru unul Domnul Iisus Hristos, Fiiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, de la Părintele născut mai înainte de toți veacii. Lumină den Lumină, Dumnezeu adevărat de la Dumnezeu adevărat, născut iară nu făcut; Cea ce iaste de o ființă cu Părintele, prin Carele toate sânt făcute. Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-au pogorât din ceriuri și S-au întrupat de a Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-au omenit. Și S-au răstignit pentru noi supt Pilat den Pont, și au pătimit, și S-au îngropat. Și au înviat a treia zi după Scripturi. Și S-au suit în ceriuri și șade de-a dreapta Părintelui. Și iară va veni cu slavă să judece pre cei vii și pre cei morți, a Căruia împărăție nu are sfârșit. Și în Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătoriu, Carele de la Părintele purceade, Cea ce împreună cu Părintele și cu Fiiul iaste închinat și slăvit Carele au grăit prin proroci. Întru una sfântă, săbornicească și apostolească Biserică, mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor, aștept înviarea morților și viața veacului ce va să fie, Amin.

După aceasta sufer și primesc și ceale 7 Sfinte Săboară care se-au adunat și se-au făcut pentru întărirea tocmealelor creștinești. Mărturisesc cu sufletul, cu inima să sufer și să păzesc câte canoane

¹ Manuscrisul 4972, fila 28 v, din Colecția Bibliotecii Academiei Române.